

КОМПЛЕКТ НА СТУДЕНТА
ФХН
СПЕЦИАЛНОСТ “ТЕОЛОГИЯ”
ДИСЦИПЛИНА “ЛИТУРГИКА”

І. К О Н С П Е К Т

№	Тема
1	Уводни въпроси: 1.1. Същност на християнското богослужение 1.2. Извори 1.3. Историография 1.4. Цели и задачи
2	История на християнското богослужение. Първи период (ок. 33 – 313 г.): 2.1. Богослужението според Новия завет 2.2. Влияние на юдейския култ и мистериите религии 2.3. Гностически култове 2.4. Богослужението в раннохристиянската епоха
3	Втори период (313-1054 г.): 3.1. Възникване на византийския ритуал 3.2. Ранноимперски период (527-726 г.) 3.3. Епоха на иконоборството (726-843 г.) 3.4. Студийска епоха (ок. 600-1204 г.)
4	4.1. Неосаваитско влияние 4.2. Студийско влияние в Атон. Ипотипосис на св. Атанасий Атонски 4.3. Грузия и Атон. Дейност на св. Евтимий и Георги Мтацминдели 4.4. Исихазъм. Диатаксис на св. Филотей Кокин 4.5. Йерусалимски устав
5	Обща литургия: 5.1. Богослужебни места 5.2. Кратка история на църковната архитектура 5.3. Богослужебни съсъди, одежди и книги 5.4. Богослужебни времена 5.5. Църковни служби 5.6. Ритуални семейства
6	Частна литургия: 6.1. Последования на денонощния кръг 6.2. Тайнства с особен акцент на Евхаристията 6.3. Обреди
7	Римокатолическо богослужение:

	7.1. Средновековие 7.2. Реформа на Втория ватикански събор (1962-1965 г.)
8	Протестантско богослужение: 7.1. Лутеранство 7.2. Реформирани църкви

II. Литература

A). НА КИРИЛИЦА:

Скабалланович, М. Толковый типикон. Объяснительное изложение с историческим введением. Т. II-II. Киев, 1910-1913.

Стратилатов, свещ. К. Православната вяра и богослужение. Пловдив, 1930.

Пашев, Г. Богослужение. За III клас на прогимназиите. С., 1932.

Партений, еп. Левкийски. Божествената литургия на св. апостол Яков, брат Божий. С., 1948.

Йона, архим. Учебник по литургия. С., 1950.

Николай, еп. Макариополски. Светата Евхаристия (Произход и същност). С., 1955.

Тафт, Р., Фаруджа, Е. Теология на литургията и теология на символа (Лекции). Рим-С., 1992.

Тафт, Р. Света Гора - късен етап в историята на византийското богослужение. - Вселена, 1993, № 1, 103-139.

Нефедов, Г., прот. Таинства и обряды Православной церкви. Изд. 2. М., 1995.

Скабалланович, М. Толковый Типикон. Вып. 1-3. Репринт. М., 1995.

Чифлянов, Бл. Литургия. София, 1995.

Литургия или наука за богослужението на Православната църква. Съст. Е. Нестеровский. 2 изд. Велико Търново, 1996.

Авксентий, архим. Литургия. Велико Търново, 2004.

Керн, архим. Киприан. Литургия. Гимнография и эротология. М., 2000; http://www.kursmda.ru/books/liturgika_gimnografia_k_kern.htm#_Toc71162165.

Шмеман, А., прот. Введение в литургическое богословие. - <http://www.golubinski.ru/ecclesia/liturgcont.htm>.

М. С. Красовицкая, М. С. Литургия. М., 1999; 2-е изд. 2007; www.wco.ru/biblio/books/krasov1/Main.htm.

Шиманский, Г. И. Литургия. Таинства и обряды. – <http://typikon.ru/books/shimansky.pdf>.

Woolfenden, G. W. Daily Liturgical Prayer: Origins and Theology. Aldershot, Ashgate, 2004, Pp. xii 326.

Антонов, Н. Р., свещ. Храм Божий и церковные Службы. - http://www.kursmda.ru/books/hram_bozhij.htm#_Toc506343514.

Аверкий, архиеп. Литургия. Части 1-3. - http://www.kursmda.ru/books/liturgica_averky_1.htm; Части 4-5. - http://www.kursmda.ru/books/liturgica_averky_2.htm.

Вениамин (Милов), еп. Чтения по литургическому богословию. - http://www.kursmda.ru/books/liturgicheskoe_bogoslovie_milov.htm.

Кунцлер, М. Литургия Церкви. Т. I. Москва, 2001. - http://www.agruz.info/library/books/liturgiia_1/.

Михаил (Тахи-Заде), иером. Лекции по литургии. - <http://liturgica.narod.ru/bibliot/>.
Православное богослужение: Практическое руководство для клириков и мирян. Сост. И. В. Гаслов и А. С. Кашкин. СПб., 2007.

Иванов, Ив. Византийски литургически песнопения в Южна Италия. – В: Българско музикознание, № 2, 2004.

Иванов, Ив. Богословски поглед върху средновековните музикални трактати. – Българско музикознание, № 3-4, 2007.

Иванов, Ив. Мисионерското дело на св. братя Кирил и Методий и на техните ученици според музикалните и химнографски свидетелства. – Богословска мисъл, № 1-2/3-4, 2005.

Православное богослужение: Практическое руководство для клириков и мирян. Сост. И. В. Гаслов и А. С. Кашкин. СПб., Сатис: Держава, 2007, 398 с.

Киприан (Керн), архим. «Посмотрите на лилии полевые...». Курс по Литургическому богословию. М., Образ, 2007.

Диво Барсотти, Христианская тайна в круге литургического года, Москва, Духовная библиотека, 2008.

Клокова Галина С. Как сохранить церковные ценности. Москва, Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2008, 128 с.

Матеос Хуан, Тафт Роберт. Развитие византийской литургии. Киев, Quo Vadis, 2009 (Lex Orandi), 128 с.

Иванов, Ив. Богослужебни песнопения на Добри Христов в архива на ПКСХП „Св. Александър Невски”. – В: Сборник „Добри Христов и българският XX век”, София, 2001.

Иванов, Ив. Светата литургия – център на православното богослужение. „Пътят на човека към Бога” – В: Сборник за кандидат-студенти на Богословския факултет, София, 2005.

Иванов, Ив. Ангелското или сладкогласно пеене на исихастите според църковните певчески сборници. - Духовна култура, № 8, 2005.

Иванов, Ив. Иконата – изображение, текст, мелодия. Литургическа интерпретация. V Интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура в памет на акад. Петър Динеков. 23 ноември 2006. - В: Scripta, 2006.

Иванов, Ив. L'icona come incontro tra l'uomo e Dio dal punto di vista della Liturgia. V Convegno nazionale “Dal visibile all'invisibile”, Insieme per Athos, Roma, 2006.

Иванов, Ив. Литургически особености на служебника в практиката на БПЦ - между традицията и съвременността. „Литургически проблеми по описание на богослужебните книги”. В памет на проф. Христо Кодов. Институт за изкуствознание – БАН, Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, София, 22 юни, 2007.

Александров, А. Понятие за култа. - Богословска мисъл, №. 1, 1997, с. 65-69.

Тенекеджиев, Л. Тайнството Евхаристия – живо приобщаване с Бога. – В: Пътят на човека към Бога. Теми по систематическо и практическо богословие за кандидат-студенти. Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, София, 2005, с. 122-127.

Тенекеджиев, Л. Молитвата – духовно общуване с Бога. – В: Пътят на човека към Бога. Теми по систематическо и практическо богословие за кандидат-студенти, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, София, 2005, с. 109-114.

Тенекеджиев, Л. Тайнството Кръщение – начало на нов живот на човека в Църквата. – В: Пътят на човека към Бога. Теми по систематическо и практическо богословие за кандидат-студенти. Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, София, 2005, с. 21-30.

Тенекеджиев, Л. Светите тайнства. – В: Сборник материали за кандидат-студенти по богословие, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”; Издателство „Нов човек”, София, 1998, с. 155-167.

Тенекеджиев, Л. Тайнството Брак (догматико-патрологично изследване). Издателство „Артграф”, София, 2009.

Риболов, Св. Икона и иконология според св. Йоан Дамаскин. – Духовна култура, № 7, 2004.

Риболов, Св. Йеромонах Дионисий от Фурна и съчинението му „Изяснение на зографското изкуство” (в съавторство с худ. Златина Д. Карчева). - Мирна, № 24, 2005, с. 24-39.

Стефанов, Ст. Отражение на тайнството Евхаристия върху иконографията на олтара на православния храм. - В: Епископ-Константинови четения. Т. 14, Шумен, 2009.

Стефанов, Ст. Великият покаен канон на св. Андрей Критски в съвременното богослужение. -В: Представи за българския литературен канон”, проведена на 26 ноември 2009 г. в Шуменския университет “Епископ Константин Преславски”. Велико Търново, 2010.

Стефанов, Ст. Църковната служба на св. св. Кирил и Методий – богослужебни и духовно-нравствени аспекти. - Съвременна хуманитаристика (Издание на Центъра по хуманитарни науки – Бургаски свободен университет), № 2, 2011.

Стефанов, Ст. За светите мощи (догматически, богослужебни и духовно-нравствени аспекти). Издателство „Тола“. София, 2011.

Стефанов, Ст. Библейският деветдесети псалом в богослужебен и духовно-нравствен аспект. – В: 40 години Шуменски университет 1971-2011. Сборник научни трудове от Националната конференция с международно участие. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2012.

Стефанов, Ст. Евхаристията в катакомбното изкуство - образци, приемственост, литургически аспекти. Издателство „Тола“. София, 2012.

Димитров, Д. Бележки върху месецословната част на Типика на Константин Протопсалт (по църковнославянския му превод). - В сборник-материали от Международната научна конференция “Развитие на икономиката и обществото на основата на знанието”, проведена в Стара Загора на 4-5 юни 2009 г. Стара Загора, 2010.

Димитров, Д. Богослужебният език и неговата разбираемост. История и съвременни проблеми. – Християнство и култура, № 4 (16), 2005.

Димитров, Д. Мястото на типика на свещ. Иван Нейчев в литургичната традиция в България през XX век. – В: Наука и общество. Научни трудове. Т. IV, Ч. I. Кърджали, 2010.

Димитров, Д. Типикът на Константин Протопсалт и неговият църковнославянски превод. – В: Българската наука и Европейското изследователско пространство (Сборник научни трудове, представени на Международната научна конференция, проведена в Стара Загора на 5-6 юни 2008 г.). - http://www.sustz.com/Proceeding08/Papers/THEOLOGICAL%20STUDIES/Dimitrov_Dimitar.pdf
Псалтикийна Литургия. Респринтно издание на Зографския манастир с допълнения. 2011.

Стефанов, Ст. Авраамовото жертвоприношение в раннохристиянското изкуство и сакралните текстове. Издателство „Тола“. София, 2013.

Б). НА ЛАТИНИЦА:

Federer, K. Liturgie und Glaube. Eine theologeschichtliche Untersuchung. Freiburg, 1950.

Stewart, B. The Development of Christian Worship. New York, 1953.

Garrett, T. S. Christian Worship: An introductory outline. London, 1961.

Mitchell, G. A. Landmarks in Liturgy: The Primitive Rite, the Medieval Mass, the English Rite to 1662. London, 1961.

Schmemmann, A. Introduction to Liturgical Theology. Portland (ME), 1966.

Casel, O. The Mystery of Christian Worship. Westminster (MD), 1962.

Vaggini, C. Theological Dimensions of the Liturgy. Collegeville, (MN), 1976.

Jones, C., Wainwright, G. & Yarnold, E. The Study of Liturgy. London, 1978; rev. ed., 1991.

Wainwright, G. Doxology: The Praise of God in Worship, Doctrine and Life. London, 1980.

Senn, F. C. Christian Worship and Its Cultural Setting. Philadelphia, 1983.

Ratzinger, Kardinal J. Der Geist der Liturgie. Eine Einfuehrung. Freiburg, 2000.

Saperschinsky, Alexander. Der gefeierte Glaube. Einfuehrung in die Liturgiewissenschaft. Freiburg, 2006.

Ramshaw, G. Christian Worship: 100,000 Sundays of Symbols and Rituals. Minneapolis, 2009.

Иванов, Ив. Il canto angelico o calofonico dell'esicasm secondo la testimonianza dei trattati musicali antologia-acolouthie. – In: Studi sull'Oriente Cristiano, Roma, 2007.

Gail Ramshaw. Christian Worship: 100,000 Sundays of Symbols and Rituals. Minneapolis, Fortress, 2009, 224 pp.

Матеос Хуан, Тафт Роберт. Развитие византийской литургии. Киев, Quo Vadis, 2009 (Lex Orandi), 128 с.

George Guiver. Vision upon Vision: Processes of change and renewal in Christian worship. London, Canterbury Press Norwich, 2009, 320 pp.

Библиография по литургика в Интернет

<http://www.liturgica.ru/bibliogr/bibliogr.htm>

Много руски книги - <http://www.mzh.mrezha.ru/books.htm#MGJan>

Книги и статии - <http://www.liturgica.ru/alphavit.html>

Книги - <http://www.typikon.orthodoxy.ru/liturgic.htm>

Книги и статии - <http://www.pravbeseda.ru/library/>

Книги и статии – <http://typikon.ru/books/>

Книги и статии – <http://www.canto.ru/>

III. Форми на самостоятелна работа

1. Разработване на курсова или семестриална тема
2. Извършване на преводи и рецензии.
3. Посещения, участие и анализ на богослужения в реално богослужебно време.

IV. Семестриален контрол на:

1. Присъствието на лекциите и семинарните упражнения.
2. Курсова работа по предварително зададена тема.

Критерии за оценяване на ИРС

- **Първо равнище** (0-10 т.) – обща представа по дадената тема, наличие на съществени пропуски, неувоени специфични термини, беден език – **Среден (3)**;
- **Второ равнище** (11-20 т.) – описателно извеждане на темата, допускане на неточности в използваните термини, сравнително добра езикова култура – **Добър (4)**;
- **Трето равнище** (21-30 т.) – продуктивно извеждане на темата, анализ на материала, адекватност на използваните термини; добра езикова култура – **Мн. добър (5)**;
- **Четвърто равнище** (31-40 т.) – извеждане на темата с разбиране на представения материал, умение да се открият основните моменти, точност и богата езикова култура – **Отличен (6)**.

V. Условия за допускане до изпитна процедура

1. Посещаемост на лекциите и упражненията - минимум 2/3 от часовете.
2. Предадена в срок и творчески разработена курсова или семестриална работа.
3. Активно участие в дискусии по време на лекции, при прожекции на видеофилми и при научни екскурзии.

VI. Изпитна процедура:

1. Писмена разработка на три въпроса от изпитната програма, определени чрез теглене на изпитен билет. Устно събеседване за дооформяне на оценката.
2. Практическа част на изпита – проверяване и оценяване на практическите умения при ползване на богослужебните книги за извършване на църковните служби от денонощния богослужебен кръг за съответния неделен ден, Господски, Богородичен или светийски празник.

VII. Критериите за оценяването на знанията, уменията и компетентностите на студентите, на оформяне на изпитната оценка, на присъждане на кредити включват:

Писмена част:

- Първо ниво –отсъствие на основни моменти от темата/теста неувоен понятиен апарат, беден език – Среден /3/;
- Второ ниво - репродуктивно-описателно извеждане на темата; допускане на неточности в използваните понятия, добра езикова култура – Добър /4/.
- Трето ниво – продуктивно-нестандартно извеждане на темата; използване на литературни данни и извеждане на своя теза; адекватност на използваните понятия; добра езикова култура – Мн. добър /5/.
- Четвърто ниво – творческо, самостоятелно, логично извеждане на темата, обосновааност и интерпретация на литературата; изявено отношение и позиции към темата; точност и богата езикова култура – Отличен /6/.

Главен критерий при оценяването на студентите е нивото на познаване на теоретичния материал, зададен от изпитната програма и неговото осмисляне и прилагане в богослужебно-практически аспект. При колебание между две степени от шестобалната система се взема предвид представянето на студента при устното събеседване, както и двата задължителни за допускане до изпит елемента.

VIII. Принципи на формиране на оценката

Обективното формиране на оценката се основава на следните функции на оценката:

- **диагностична** – показва както колко успешна е работата на студента при овладяване на материята по дисциплината по време на курса на обучение, така и устойчивостта на знанията по теоретичните постановки и на уменията в практическата работа;
- **мотивационна** – студентът се стимулира за по-нататъшно овладяване на общообразователни компетентности;
- **прогностична** – въз основа на оценката може да се прогнозира развитието на студента в областта на дисциплината *Литургика*, вкл. включване в магистърски и докторантски програми.

Въз основа на успешно положен изпит и текущ контрол на студента се присъжда 8 кредита.